

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית

אגף חברה ורוח

הפיקוח על הוראת ההיסטוריה בחינוך הממלכתי

שילוב ערכים בהוראת ההיסטוריה

מכור ההיתוך לרב-תרבותיות

כתיבה: ד"ר טליה נגר

אוכלוסיית יעד: כיתות י"א.

משך הפעילות: בין שני שיעורים לארבעה שיעורים (בהתאם לבחירת המורה).

ערך: פלורליזם וסובלנות אל האחר.

רציונל

יחידת ההוראה "מכור ההיתוך לרב-תרבותיות" היא יחידת הוראה אשר מדגישה את מתודת הלמידה המשמעותית. היחידה מותאמת לתכנית הלימודים בהיסטוריה הנלמדת בבתי הספר הממלכתיים בחטיבה העליונה. היחידה משלבת למידה בין-תחומית של מקצועות ההיסטוריה והאזרחות.

יחידת הוראה זו מבקשת לעודד חשיבה מורכבת בסוגיות ערכיות הרלוונטיות לעולמם של התלמידים. ההוראה ביחידה מפתחת חשיבה, תורמת להבניית הידע של התלמידים ומסייעת להם לעבור מלמידה שעיקרה זכירה ושינון ללמידה שעיקרה הבנייה של הידע בדרכים משמעותיות. דרך הוראה זו שואפת לפתח בתלמידים את היכולת לשאול שאלות, למצוא פתרונות הולמים, להסיק מסקנות ולטעון טענות מנומקות היטב. תהליכי הלמידה משלבים כישורי חשיבה, מעורבות רגשית ועשייה ערכית, זאת במחשבה כי בירור הערכים והצדקתם יאפשרו לתלמידים התפתחות רוחנית וערכית.

דרכי הערכה

דרך ההערכה ביחידת הוראה זו היא של הערכה מתמשכת - המלווה את ההוראה-למידה ומעודדת תהליכים מטה-קוגניטיביים, רפלקטיביים וחברתיים; ושל הערכה מקיפה ורב-ממדית - הבוחנת מגוון של כישורים ושל מיומנויות ומתמקדת בכישורים קוגניטיביים ורגשיים-ערכיים. על הערכה להיות חלק בלתי-נפרד מתהליך הלמידה. כלים שונים, כגון: מטלות ביצוע, תלקיט (פורטפוליו), יומני תיעוד ורפלקציה, עשויים לשקף את מאמציהם של התלמידים, את התקדמותם ואת הישגיהם.

מטרות השיעור

1. להבין כי בנושא הנלמד היו קיימות בעבר, וקיימות גם בהווה, גישות שונות.
2. להבין כי המציאות בהווה מושפעת מתהליכים שהתרחשו בעבר, תהליכים אשר עוצבו בידי בני אדם.
3. לפתח יכולת לזיהוי רכיבים וקשרים על-ידי ניתוח טקסט לפי הקשרו, ולזיהוי נקודת המבט של הכותב והטיעונים העולים בטקסט.
4. לבחון את ערכיה של החברה הישראלית בעבר ובהווה בשאיפה לגבש עמדה אישית מנומקת.
5. לפתח יכולת הבחנה בין ניתוח אירוע היסטורי והבנתו לבין שיפוטו מבחינה מוסרית.
6. לפתח אסטרטגיות חשיבה, כגון: הערכת מידע, ניסוח טיעון, קריאה ביקורתית והצדקת ידע והערכתו.

מהלך השיעור

העלייה הגדולה בשנות ה-50

מיד לאחר קום מדינת ישראל, החלה עלייה המונית של יהודים ממדינות רבות: ניצולי שואה מאירופה, פליטים יהודים ממדינות ערב ועוד. באותן שנים, חל גידול עצום באוכלוסיית המדינה: תוך שמונה-עשר חודשים בלבד צמחה האוכלוסייה מ-650,000 ל-1,300,000 תושבים, זהו שיעור גידול חסר תקדים.

עוד על העלייה בשנות ה-50, אפשר לקרוא במקורות המידע שלהלן:

- ספר הלימוד "הלאומיות בישראל ובעמים, בונים מדינה במזרח התיכון", מחברים: אייל נוה, נעמי ורד ודוד שחר, הוצאת רכס, פרק 19, עמ' 279-291.
- [אתר מטח: "עליות שנות ה-50: המון תקווה ומעט אמצעים", מחברות: צביה פיין, מאירה שגב ורחלי לביא.](#)
- [הסרט "לול":](#) אריק איינשטיין ואורי זוהר מגלמים עולים חדשים שזוכים ללגלוג מהעולים הוותיקים יותר, עד הרגע שהם נהיים ותיקים בעצמם וצוחקים על החדשים ועל המסורות שהביאו עמם, וכך חוזר חלילה.
- [הסרט "סאלח שבתי":](#) סרט קולנוע קומי ישראלי בבימויו של אפרים קישון ובכיכובו של חיים טופול, שיצא בשנת 1964

משימה

דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, ראה בעלייה לארץ ישראל ערך חשוב ומשמעותי, אך קליטתם של העולים החדשים במדינה הצעירה הציבה קשיים ואתגרים.

נבחרת להיות היועץ של ראש הממשלה בנושא עלייה וקליטה. נסה למפות את הקשיים שניצבו בפני הקולטים (המדינה והתושבים הוותיקים) ואת הקשיים של הנקלטים (העולים החדשים שהגיעו בשנות ה-50). פעולתך זו תסייע לראש הממשלה לתכנן את דרכי פעולתו.

קשיי הנקלטים - העולים החדשים	קשיי המדינה והתושבים הוותיקים

דוד בן-גוריון - מנהיג מתווה דרך

במשימה הקודמת, הצגת קשיים רבים בקליטת עלייה. ראש הממשלה דוד בן-גוריון איתר בעיה מהותית ומרכזית אחת שעמה על המדינה ועל האזרחים להתמודד, מאחר שבעיה זו, לדעתו, עשויה לסכן את קיומה של המדינה.

קרא את קטעי המקורות שלהלן ואתר את הבעיה המרכזית שעמדה בפני המדינה.

אנו מעלים לארץ עם יחיד במינו, מפוזר בכל קצוות תבל, המדבר בלשונות רבות, חניך תרבויות זרות, נפרד לעדות ושבטים שונים בישראל. ומוטל עלינו להתיר מחדש את כל הציבור הרב והמנומר הזה, לצקת אותו לדפוס של אומה מחודשת. עלינו לעקור המחיצות הגיאוגרפיות, התרבותיות, החברתיות והלשוניות המפרידות בין החלקים השונים, ולהנחיל להם לשון אחת, תרבות אחת, אזרחות אחת, נאמנות אחת, חוקים חדשים ומשפטים חדשים.

דוד בן-גוריון (1976), "כוכבים ועפר", מאמר בשנתון הממשלה תשי"א, רמת-גן, עמ' 33

אוכלוסין שאינם יודעים איש את שפת רעהו ואין הם מעורים בתרבות האומה ובידיעת הארץ אינם צמודים ודבוקים בחישוקי תרבות משותפת וחזון לאומי – אינם עם המסוגל לעמוד ביום צרה בפני אויביו וצורריו.

דוד בן-גוריון (1976), "כוכבים ועפר", מאמר בשנתון הממשלה תשי"א, רמת-גן, עמ' 25

משימה

הגדר במילים שלך את הסכנה המרכזית העומדת בפני מדינת ישראל על-פי השקפתו של בן-גוריון.

כור היתוך

השקפת העולם של ראש הממשלה דוד בן-גוריון בנושא קליטת העלייה נקראה "מיזוג גלויות" או "כור היתוך". על-פי תפיסה זו, יש ליצור במדינה תרבות עברית חדשה שאותה יאמצו

כל הקהילות שהגיעו לארץ. העולים נדרשו לזנוח את התרבות המוכרת להם, לקבל על עצמם תרבות חדשה ולהיעשות לישראלים. בייסודה של גישה זו, עמדה השאיפה למיזוג גלויות וליצירת דגם חדש, **אחיד**, של ישראלי. בן-גוריון האמין כי למדינה יש יעדים וכי זכותה, ואף חובתה, לעצב את דפוסי החיים של אזרחיה. הוא ראה במוסדות המדינה כלים ליישום מדיניות "כור ההיתוך". לכן רתם את מערכת החינוך, את הצבא ואת ההתיישבות לשם מימוש חזונו זה.

עוד על מדיניות כור ההיתוך אפשר לקרוא במקורות המידע שלהלן:

- **ספר הלימוד "הלאומיות בישראל ובעמים, בונים מדינה במזרח התיכון"**. מחברים: אייל נוה, נעמי ורד ודוד שחר, הוצאת רכס, פרק 19, עמ' 287-291.
- **אתר מטח:** "ישראל נוקטת מדיניות של כור ההיתוך", מחברת קציעה אביאלי-טביבאן.

משימה

ענה על **אחד** מהסעיפים:

1. **התבונן בצירו של אודי טאוב**. האיור ממחיש את המדיניות החברתית של ממשלת ישראל ושל העומד בראשה - דוד בן-גוריון. מהי הביקורת המובעת בציר זה על המדיניות שהתווה דוד בן-גוריון?
2. קרא את הקטע שלהלן, הלקוח מתוך מאמרה של מיכל צוויג "כור ההיתוך - בין הלכה למעשה". מהי הביקורת שמביעה הכותבת על המדיניות שהתווה בן-גוריון?

חזונו של בן-גוריון היה ראוי ורצוי, אך הוא נשק לאוטופי, ואכן הוא התנפץ אל מול סלעי המציאות. הרי בעיקרו של דבר לא היו אלה חומרים שעברו את מכונת ההתכה, ולא גלויות שהתמזגו לגביע, אלא אנשים, בני אדם, בשר ודם, שבעיניהם היה החזון הזה מציאות כואבת. למקצתם אידאולוגיית הקליטה צרבה והותירה בהם צלקות מלוות בכאב ותסכול, ועדיין הם לא שכחו.

שם, עמ' 31

המתנגדים לעיקרון "כור ההיתוך" ו"מיזוג הגלויות" מדגישים, בדרך כלל, את עיקרון הפלורליזם.

המילה "פלורליזם" מקורה במילה האנגלית "plural", שמשמעה הרבה, והיא מבטאת ערך חשוב: בחברה חיים יחד חברים השונים זה מזה ושדעותיהם שונות זו מזו. הפלורליזם הוא גם עיקרון וגם ערך במשטר הדמוקרטי. בדמוקרטיה, איננו שואפים שכולם יהיו זהים, הרעיון הדמוקרטי מעודד קיום חברה מגוונת ועשירה בדעות ובמנהגים. כדי לקיים את עיקרון הפלורליזם, על המדינה ועל האזרחים להכיר בזכות קיומם של קבוצות שונות באוכלוסייה ולהכיר בזכותם לבטא את ייחודם.

[באתר מטח תכלו לקרוא עוד על עיקרון הפלורליזם במשטר הדמוקרטי.](#)

משימה

במדינה המודרנית, הפלורליזם מתבטא בכמה תחומים. להלן היגדים מספר. נסה לזהות את התחום שאליו מתייחס ההיגד ואם הוא מבטא מדיניות של פלורליזם או של כור ההיתוך.

היגדים

- במדינת ישראל פועלות מספר רב של מפלגות, [ראה רשימת המפלגות לכנסת ה-19](#). (פוליטי)
- חלק מהעולים שמרו על ייחודם והמשיכו להשתמש בשפת ארץ מוצאם כשפת אם, ולעתים גם כשפה ציבורית. העולים בחרו להתקבץ בקהילות משלהם ובשכונות נפרדות שקמו בערים השונות ברחבי הארץ. הם הקימו גני ילדים, מרכזי תרבות, עיתונים וערוצי טלוויזיה נפרדים המשמרים את תרבות ארץ מוצאם. (תרבותי)
- בזמר העברי, אפשר למצוא שירים הנותנים ביטוי לעדות שונות, שימוש בכלי נגינה שונים, ולעתים שימוש בביטויים עדתיים המבטאים סגנון חיים הייחודי לעדה. דוגמות לשירים הנותנים ביטוי לעדות השונות: הזמר זוהר ארגוב בשיר "[הפרח בגני](#)"; ריטה בשיר "[שאה דומאד](#)" בפרסית; דודו טסה וברי סחרוף [בקלסיקות עירקיות](#); דודו פישר בשיר "[יידישע מאמע](#)". (תרבותי)
- בשנות ה-50, הוטלה משימת קליטת העולים על הממשלה בלבד. היום יש עמותות מספר המסייעות בקליטתם של העולים החדשים. (חברתי)
- מבין שלוש הרשויות, הוטלה משימת קליטת העלייה על הממשלה. (הפרדת רשויות - חוקתי מוסדי)

- חלק מהעולים החדשים של שנות ה-50 עבדו בתנאים קשים ביותר ללא הגנת ארגוני עובדים. (כלכלי)

משימת סיכום - כור היתוך מול פלורליזם

מה היו היתרונות והחסרונות של מדיניות כור היתוך בשנות החמישים?
מהם היתרונות והחסרונות של מדיניות פלורליסטית?
לדעתכם, איזו גישה מתאימה יותר לתקופתנו? נמקו והדגימו.
האם אתם יכולים לחשוב על גישות נוספות להתמודדות עם התרבויות השונות הקיימות במדינתנו?

מבחר מקורות

אתר מטח: "העלייה בשנות ה-50 - המון תקווה ומעט אמצעים", מחברות: צביה פיין, מאירה שגב ורחל לביא

ספר הלימוד "הלאומיות בישראל ובעמים, בונים מדינה במזרח התיכון", מחברים: אייל נווה, נעמי ורד ודוד שחר.

הסרט "לול"

הסרט "סאלח שבתי"

דוד בן-גוריון (1976), "כוכבים ועפר", מאמר **בשנתון הממשלה תשי"א**, רמת-גן, עמ' 33.

אתר מטח: "ישראל נוקטת מדיניות של כור היתוך", מחברת: קציעה אביאלי-טביבאן.

אתר מטח: ציורו של אודי טאוב.

מיכל צוויג (2007), "כור היתוך - בן הלכה למעשה", ישראלים - כתב עת רב-תחומי לחקר ישראל, מכון בן-גוריון לחקר ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון.

אתר מטח: "סובלנות ופלורליזם", מחברים: מרים דרמוני, חנה שפיר, גלעד כץ, יובל לבל וורדה אשכנזי.

רשימת מפלגות לכנסת ה-19 מתוך אתר "ויקיפדיה".

אתר יוטיוב: זוהר ארגוב בשיר "הפרח בגני".

אתר יוטיוב: ריטה בשיר "שאה דומאד" בפרסית.

אתר יוטיוב: דודו טאסה וברי סחרוף בקלסיקות עירקיות.